

Małgorzata Kośka

Rys historyczny supresji niektórych Instytutów Duchownych w Królestwie Polskim [w] r. 1819 wykonanej

---

Hereditas Monasteriorum 3, 355-364

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

*Rys historyczny supresji niektórych Instytutów Duchownych w Królestwie Polskim [w] r. 1819 wykonanej**

W przechowywanych w Archiwum Głównym Akt Dawnych aktach Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu¹ znajduje się *Rys historyczny supresji niektórych Instytutów Duchownych w Królestwie Polskim [w] r. 1819 wykonanej*. Wprowadzeniem do niego jest niesygnowana kopia listu nadesłanego z Petersburga do radcy stanu hr. Ludwika Platera² od, jak należy przypuszczać, ministra sekretarza stanu Królestwa Polskiego³.

Z treści pisma wynika, że cesarz Mikołaj I życzy sobie zapoznać się z przebiegiem supresji klasztorów przeprowadzonej w 1819 r. w Królestwie Polskim, stąd prośba do radcy Platera,

aby jeśli można najpierwszym kurierem nadesłał mi dokładną historię takowego środka, z wymienieniem, kto tę myśl powziął, co zamierzano przez to osiągnąć, przez jakie projekty przeprowadzono dyskusje, jakie w tej mierze wyszły postanowienia, i jak dalece te spełnione zostały. Słowem wszystko cokolwiek tylko do wystawienia tej materii w prawdziwym jej świetle posłużyć będzie mogło – proszę J[asnie]W[ielmożnego] Radcy dołożyć do tego całej staranności i jeśli można nadesłać mi kopie pism i postanowień ściągających się do tego przedmiotu⁴.

---

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

1 *Komisja Rządowa Przychodów i Skarbu* (dalej: *KRPiS*), nr 1304, *Akta dotyczące się uposażenia duchowieństwa w Królestwie Polskim*, k. 112–118v. Z adnotacji kancelaryjnych wynika, że *Rys historyczny* został odebrany w Petersburgu 27 XI (9 XII) 1827 r. i tam przetłumaczony na język francuski (na kartach 123–126v znajduje się to tłumaczenie z datą 30 XI (12 XII) 1827 r.); polska wersja została zwrócona KRPiS i 7 III 1828 r. trafiła „do akt”.

2 Ludwik August (Broel) Plater (1775–1846), od 1816 do 1831 r. Dyrektor Generalny Dóbr i Lasów Rządowych; w KRPiS od 1822 r. kierował też Dyrekcją Kas i Rachunkowości; w latach 1817–1821 był również członkiem Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (dalej: KRWRIOp).

3 Od 1822 r. pełniącym obowiązki, a w latach 1824–1836 sekretarzem stanu Królestwa Polskiego był hr. Stefan Grabowski.

4 *KRPiS*, nr 1304, k. 111, Petersburg 9 (21) XI 1827 r.

Ogólny Etát Wydatków Funduszu (po Supresyowanych Instytutach Duchownych), na Rok
1828.

Typy	Wyznaczenie Rozchodu	122			
		Stk. Drah.	W. Linił		
		25 gr.	25 gr.		
1.	Wyposażenie Duchowienstwa Świeckiego	- 7717	8	110,221	24
2.	Penje arboru Zakonnego	-	-	183,945	3
3.	Penje z Kapitałów	-	-	1043	-
4.	Porto teści	-	-	8140	-
5.	Szkoly	4300	-	21,438	-
6.	Penje Wzrostków	-	-	66200	-
7.	Administrowanie } przy kasach supresyowanych Wzrostków	321,396	-	9,600	-
	} przy Leśnicach } Leśnicach		-	33,392	12
8.	Wyposażenie szpitalne	-	-	1,537	6
9.	Molieracy i pomocni Dobra	-	-	100,000	-
10.	Opłaty podatkowe	22,403	10	68,457	21
11.	Leśniczynie	-	-	23,051	7
12.	Opłaty obywateli po klasztorach	-	-	8000	-
13.	Remisye i Nadebny	-	-	83,500	-
14.	Seminaria	-	-	82,609	18
15.	Wydatki z funduszu poszanowanych	-	-	43,268	12
	Summa	56,216	18	860,406	13

Ryc. 2. Etát wydatków funduszu supresyjnego w 1828 r. AGAD, KRPiS nr 1304, k. 122.

***

Pisownia tekstu została zmodernizowana, z uwzględnieniem zaleceń odpowiedniej instrukcji wydawniczej⁹ oraz zasad redakcyjnych przyjętych w „Hereditas Monasteriorum”.

Licznie występujące podwojenia liter pomijano, stosownie do współczesnej pisowni (np.: kommissya, suppressya oddano jako: komisja, supresja).

Zachowane zostały właściwości semantyczne i gramatyczne (np.: ówczasowy, zastawując, wspomniona, zadosyć, reparacji); pozostawiono charakterystyczne formy mianownika liczby mnogiej (np.: aneksa, projekta, instytutu, członki) oraz biernika liczby pojedynczej (np.: supresją, deputacją).

Pozostawiono bez rozwiązania skróty: r. (rok), d. (dzień) oraz itd. (i tak dalej).

Monasteriorum”, 1, 2012, s. 285–301; EADEM, *Memoriał z 11 VIII 1820 r. o stanie zagospodarowania majątków poklasztornych przez Deputację Spraw Zniesionych Instytutów Duchownych*, „Hereditas Monasteriorum”, 2, 2013, s. 291–310.

9 K. LEPSZY (red.), *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI w. do połowy XIX w.*, Wrocław 1953.

Rys historyczny supresji niektórych Instytutów Duchownych w Królestwie Polskim [w] r. 1819 wykonanej

Postępowanie przy wykonaniu supresji niektórych instytutów duchownych w r. 1819, z tym większą pewnością daje się wystawić, że i niedawny ten wypadek w świeżej jest jeszcze pamięci, i niewątpliwych jego objaśnień, dostarczają aneksa^a załączonego tu raportu Komitetu, który się zajmował przygotowawczą czynnością uposażenia duchowieństwa.

Nim się przystąpi do głównego przedmiotu, wspomnieć trzeba o niektórych działaniach rządowych, które supresją poprzedziły i z których ona istotnie wyniknęła.

Od dawnego czasu, dawała się czuć potrzeba organizacji duchowieństwa polskiego. Już w r. 1810 Król J[ego]M[ie]łość Saski dekretem z d. 10 marca 1810 wyznaczył był Deputacją z trzech radców stanu i tyluż komisarzy duchownych¹⁰, która w r. 1811 wygotowała projekt takowej organizacji, dla przerwanych jednak wówczas związków z Stolicą Apostolską, zamiar nie przyszedł do skutku¹¹.

Po ustanowieniu Królestwa Polskiego, przy ogólnej organizacji kraju, zwrócono także uwagę i na duchowieństwo. Wyznaczona w Radzie Stanu Deputacja, podobna do wyżej wzmiankowanej, zajmowała się przygotowaniem stosownych materiałów, a owocem jej pracy był obszerny raport o stanie duchowieństwa i jego potrzebach, złożony Najjaśniejszemu Panu w r. 1816¹².

Tudzież 4ry projekta, które w d. 6/18 marca 1817 zamienione w postanowienia królewskie, ułatwiały i wskazywały przygotowawcze do organizacji działania, jako to:

---

a Na marginesie dopisane: „prócz dwóch zostawionych tabel aneksa do niniejszego opisu należące wziąć W[ielmożny] Głuszynski”. Zachowane aneksy są opublikowane przy niniejszym tekście.

10 Według A. Barańskiej „Fryderyk August na prośbę arcybiskupa Raczyńskiego zobowiązał jesienią 1810 r. ministra Łuszczewskiego do powołania specjalnej deputacji z osób duchownych i świeckich, która miała zająć się najpilniejszymi problemami Kościoła w Księstwie”, zob. A. BARAŃSKA, *Między Warszawą, Petersburgiem i Rzymem. Kościół a państwo w dobie Królestwa Polskiego* (Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Źródła i Monografie, 328), Lublin 2008, s. 88; jako członków deputacji wymienia: Ignacego Sobolewskiego, Franciszka Grabowskiego, ks. Jana Pawła Woronicza, Józefa Morawskiego, ks. Adama Prażmowskiego i ks. Józefa Koźmiana. Dekret Fryderyka Augusta z 10 III 1810 r. nie figuruje w *Dzienniku Praw Księstwa Warszawskiego*, nie publikują go również *Ustawodawstwo Księstwa Warszawskiego. Akty normatywne władzy najwyższej*, (oprac.) W. BARTEL, J. KOSIM, W. ROSTOCKI, t. 2: 1809–1810 (Starodawne Prawa Polskiego Pomniki. Seria 2, Pomniki Prawa Polskiego. Dział 4, Akty Księstwa Warszawskiego, 2), Warszawa 1964.

11 A. BARAŃSKA, *Między Warszawą*, s. 88, wskazuje dwa projekty dekretów opracowane przez deputację i dotyczące karności kościelnej, rozwiązywania sporów państwowo-kościelnych oraz przeciwdziałania zmniejszaniu się liczby kapłanów.

12 Autor opracowania mógł mieć na myśli deputację wyznaczoną przez ministra Stanisława Kostkę Potockiego do opracowania statutu organicznego duchowieństwa, w składzie: hr. Stanisław Zamoyski, bp Jan Klemens Gołaszewski, ks. Adam Prażmowski, ks. Józef Koźmian, Andrzej Horodyski i Józef Kossakowski; projekt „statutu organicznego” przyjęty w Radzie Stanu 15 III 1816 r. został przetłumaczony na francuski i przesłany do Petersburga. A. BARAŃSKA, *Między Warszawą*, s. 235, 252.

1. Oznaczające stosunki władz duchownych z cywilnymi
2. Zawierające przepisy budowy i reparacji kościołów
3. Nakazujące zamianę dziesięcin
4. Nakazujące spis funduszów duchowieństwa

Postanowienia te, nie wymagały poprzedniego porozumienia się z Stolicą Apostolską, lecz do ogólnej organizacji, porozumienie się takowe, Deputacja w raporcie swoim za konieczne uznała¹³.

Ona także w raporcie pierwszą myśl rzuciła zniesienia^b i zbytecznych kanonii katedralnych i kolegiackich, zapewniając stąd dla duchowieństwa potrzebny zasiłek.

W skutku działań rzeczonyj Deputacji, Najjaśniejszy Pan rozkazał w r. 1817 ówczasowemu Ministrowi Wyznań i Oświecenia Publicznego¹⁴, ażeby /bez udziału Komisji w której prezydował/ podał myśli do negocjacji z Stolicą Apostolską mającej się rozpocząć w zamiarze organizacji duchowieństwa. Rozkazu tego dopełnił Minister z pomocą jednego tylko członka Komisji Rz[ądowej] Wyznań, ówczasowego referenta spraw religijnych /biskupa płockiego/¹⁵. Prowadzono negocjacją w drodze dyplomatycznej, a w skutku układów, wyszła bulla Ojca Ś[więte]go z d. 30 czerwca 1818 /aneks do raportu Komitetu Lit. L/¹⁶

W bulli tej Ojciec Ś[więty] wyraża: „że gdy po zaszłej zmianie rzeczy i klęskach wojennych, dobra do biskupstw, kapituł i seminariów przedtem należące, prawie całkiem zniszczone i dochody bardzo zmniejszone zostały; My Franciszkowi biskupowi /Malczewskiemu, później arcybiskupowi, Prymasowi/ dajemy moc, ^caby tyle klasztorów, beneficjów^c prostych /kanonii i prebend/ apostolską udzieloną sobie władzą ^dmógł suprymować i znieść, ile potrzeba będzie do dostatecznego uposażenia każdego^d już egzystującego biskupiego stołu, tudzież każdej egzystującej już kapituły, i na dopełnienie funduszu każdego seminarium, jak na ^ecałkowite i dostatnie^e uposażenie nowego biskupiego kościoła, kapituły i seminarium podlaskiego.”

b Na marginesie dopisane: „opactw komandatoryjnych”.

c-c Słowa podkreślone.

d-d Słowa podkreślone.

e-e Słowa podkreślone.

13 Dekret z 6 (18) III 1817 r. i przebieg prac wyczerpująco omówiła A. BARAŃSKA, *Między Warszawą*, s. 225–262; jego treść zob. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, *Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego*, nr 174, *Akta dotyczące się dekretów królewskich [dotyczących] duchowieństwa katolickiego. Ogólne*, s. 5–14.

14 Stanisław Kostka Potocki.

15 Według A. Barańskiej, *Między Warszawą*, s. 278, Adam Prażmowski zajmował się przygotowaniem gruntu do rozmów ze Stolicą Apostolską od połowy 1816 r.

16 Bulla papieża Piusa VII *Ex imposita nobis*.

Do wykonania tej czynności oznacza bulla Delegatowi czas sześciomiesięczny, a do nieograniczonego upoważnienia jego, dołącza mocną groźbę na tych, którzy by się działaniu jego w czymkolwiek i pod jakim bądź pozorem, opierać wazyli.

Gdy rozporządzenie Ojca Ś[więte]go nie dopuszczało zwłoki, delegat apostolski Malczewski, już Prymas i arcybiskup, przystępując do działania, podał w d. 22 Lutego 1819 do Komisji Rząd[owej] Wyznań obszerny raport¹⁷, w którym wystawiwszy obraz stanu i potrzeb duchowieństwa, i na zasadzie spisu funduszków duchownych, w r. 1816 przez biskupów z podań beneficjatorów ułożonego, obliczywszy potrzebną na cel bullą wskazany sumę, wymienił instytutów które suprymować zamierzał.

Co do czynności tyjących się instytutów i osób duchownych, jako w rzeczy do samego tylko Delegata Apostolskiego należącej, nie wydała Komisja Rządowa żadnego rozporządzenia. Lecz zważywszy, że uskutecznienie działań z supresji wyniknąć mających, a mianowicie zarządzenie majątkiem znieść się mogących instytutów, przechodzi sposoby Delegata i wcześniej obmyślane być powinno; uznała stosownym zapewnić mu pomoc i tym końcem przedstawiła namiestnikowi królewskiemu projekt do postanowienia w d. 3 kwietnia 1819 zapadłego /aneks Lit. N/ przez które, wyznaczona została Deputacja, pod prezydencją Ministra Wyznań i Oświe[cenia] Publ[icznego] składająca się z Prymasa, z jednego biskupa /płockiego/ i jednego prałata, z ministra Przychodów i Skarbu, i jednego radcy Komisji Rząd[owej] Wyznań i Ośw[iecenia] P[ublicznego], która by się zarządzeniem dobrami i funduszami instytutów zniesionych trudniła.

/Jak ta Deputacja dopełniła włożonego na siebie obowiązku; objaśnienie Komitetu /aneks Lit. P/ wykazuje¹⁸.

Z swojej strony Delegat Apostolski, dekretem z d. 17 Kwietnia 1819 /aneks do raportu Lit. M/¹⁹ na mocy udzielonej sobie władzy, i podług swojej znajomości rzeczy, zniósł instytutów duchowne, które za kwalifikujące się do supresji osądził.

Wprawdzie w dniu, w którym rzeczony dekret podpisał, był już bliski zgonu. Lecz podpisy tak poważnych świadków i regenta kancelarii arcybiskupiej, o autentyczności aktu wątpić nie pozwalają.

Nie był zaś to chwilowo poddany Delegatowi projekt, którego nie mógł w słabości swojej ocenić ważności, /jak są niektórych osób domysły/ bo osnowa jego, zgadza się z planem podanym Komisji Rządow[ej] w d. 22 lutego tegoż samego roku, kiedy jeszcze był przy zupełnych siłach fizycznych i umysłowych.

Po śmierci Delegata Apostolskiego arcybiskupa Malczewskiego, następca jego arcybiskup Hołowczyc, podobnie przez breve Ojca Ś[więte]go z d. 16 lutego r. 1820²⁰

17 Na temat raportu zob. A. BARAŃSKA, *Między Warszawą*, s. 444.

18 Tym aneksem mógł być *Memoriał z 11 VIII 1820 r.*, zob. przyp. 8.

19 Okoliczności wydania dekretu supresyjnego omówiła ostatnio A. BARAŃSKA, *Między Warszawą*, s. 437–461.

20 Brewe Piusa VII *Compertum Est*.

upoważniony został do wykonania wspomnianej wyżej bulli, z oznaczeniem także sześciomiesięcznego przeciągu czasu do tej czynności^f.

Gdy zaś Ojciec Ś[wię]ty miał sobie sekretnie doniesione, jakoby zeszyły Delegat przestąpił zakres woli bullą oznaczonej; przeto upoważniając nowego arcybiskupa do dalszego działania, polecił mu zarazem sprostowanie uchybień, jeżeli się jakich poprzednik jego dopuścił, zostawując jego mądrości i roztropności, naprawienie tego, w czym by się zboczenie okazało.

Ponieważ supresja dekretem arcybiskupa Malczewskiego była już w zupełności wykonana; przeto nowy Delegat arcybiskup działał już to pod względem duchownym, jako Delegat Apostolski, załatwiając sameż tylko szczegóły z tejże supresji wynikające, stosując się do poleceń Ojca Ś[więte]go; już też jako członek deputacji zarządzającej funduszami. A gdy też Deputacja wkrótce uporządkowała swoje czynności, przeto dalsze jej działania, przeszły z porządku do Komisji Rząd[owej] Wyznań i O[świecenia] P[ublicznego] której także arcybiskup był członkiem, i tam się załatwiają przy dozorze Sekcji Duchownej²¹.

Z powyższego wyjaśnienia okazuje się: że pierwszą myśl supresji podała wyżej wspomniana Deputacja w Radzie Stanu ustanowiona w r. 1816 i że myśl ta między innymi była przedmiotem negocjacji dyplomatycznej z Stolicą Apostolską; że sam papież przyjął tę myśl i wykonanie jej poruczył Delegatom swoim nadając im władzę nieograniczoną działania; że jedynym celem supresji, było uzyskanie funduszków na ⁹uposażenie wyższego świeckiego duchowieństwa^g; że co do samego aktu supresji, Rząd nie wydał żadnego postanowienia; że tylko pod względem administracji dóbr i funduszków już suprymowanych, ustanowiona przez Rząd Deputacja z osób duchownych i świeckich trudniła się tym przedmiotem i dziś się trudni Komisja Rząd[owa] Wyznań i Ośw[iecenia] Publ[icznego] – Jakież zaś ważniejsze użycie jest funduszków suprymowanych, załączony tu etat na rok następny wykazuje^h.

Ten jest rzetelny obraz działań supresyjnych. Wypada jeszcze nieco się zastanowić, czyli Delegaci Apostolscy suprymując majątniejsze klasztory i beneficja simplicia przestąpili zakres bullą oznaczony, jak to Ojcu Ś[więte]mu doniesiono.

Rzeczą jest naturalną, że naruszenie własności tyłu instytutów, musiało dać powód do licznych zażaleń, które ustać nie mogą dopóki istnieć będą członki zniesionych Zgromadzeń.

ⁱUważano przazu, że Delegat Malczewski, większą liczbę zniósł instytutów, niżby wymagała potrzeba otrzymania funduszu, obrachowanego przybliżonym sposobem,

f Na marginesie dopisane: „aneks Lit. O”.

g–g Słowa podkreślone.

h Na marginesie dopisane: „Etat”.

i–i Zdanie dopisane.

21 Deputacja Spraw Zniesionych Instytutów Duchownych została rozwiązana 29 V 1821 r. na wniosek ministra Stanisława Grabowskiego. Jej uprawnienia przejęła powołana przez niego 19 VI 1821 r. sekcja przy KRWRiOP.

na uposażenie wyższego duchowieństwa¹. Lecz kiedy bulla mieć chciała, ażeby było zniesionych tyle klasztorów, itd. ile będzie potrzeba na dostateczne uposażenie dawniejszych i nowych biskupstw, kapituł, seminariów i uskuteczenie tego zostawiła Delegatom Apostolskim władzą i imieniem papieskim działających, bez wymienienia instytutów znieść się mających; a Komitet ustanowiony do wygotowania projektu uposażenia duchowieństwa, oprócz funduszów na wsparcie plebanów, wykazał jeszcze potrzebę nowych funduszów, pomimo tego, że biskupi itd. płatni są ze Skarbu; jawnie się zatem pokazuje: że pod względem uzyskania przez supresją dostatecznych funduszów, nie tylko zakres bulli nie musiał być przestąpiony, ale nadto mniej wykonano niż ona zamierzała.

Chciała mieć bulla zapewnioną służbę religijną przy kościołach suprymowanych, tudzież zostawioną w każdej diecezji pewną liczbę kanonii dla wynagrodzenia zasłużonych kapłanów; jednemu i drugiemu stało się zadosyć. Pierwszemu przez ustanowienie przy kościołach księży ze stosownym uposażeniem z funduszów supresyjnych; drugiemu, przez zostawienie w każdej diecezji jednej kolegiaty, przy której kanonie służyć powinny na cel wzmiankowany. Zresztą zostawione było uznaniu dwóch Delegatów postąpienie jak z potrzeby wypadac będzie: drugiemu nadto polecono sprostować, w czym by pierwszy uchybił. Ten ostatni zapatrując się z bliska na istotny stan rzeczy, albo nie uznał potrzeby sprostowania nie dostrzegłszy uchybień; albo znalazłszy je sprostował, kiedy przeciw jego ostatecznym działaniom nie oświadczył się Ojciec Świątły.

Nie będzie też od rzeczy nadmienić: że kilka instytutów zakonnych, nawet nie objętych dekretem arcybiskupa Malczewskiego, w różnych czasach, istnieć przestało. Lecz zniesienie jednych koniecznie samo z siebie nastąpić musiało, dla braku zakonników, kiedy przy niektórych znajdował się jeden, dwóch lub trzech, bez dozoru, klauzury i porządku. Inne przenieść z jednego miejsca i połączyć w drugim, dla użycia gmachów na nieodzowną potrzebę publiczną, konieczność wymagała, jak np. uczyniono z klasztorem karmelitanek w Warszawie, w którym się mieści Towarzystwo Dobroczynności²², z częścią klasztoru w Górze, użytą na koszary²³ itp., co z ogólną supresją związku nie miało, a działo się zawsze z wiedzą i za zezwoleniem naczelnej władzy duchowieństwa krajowego i nie zdawało się dawać powodu do reklamacji.

W Warszawie d. 29 listopada 1827

Głuszyński

22 Karmelitaneki bosc zajmowały gmach przy Krakowskim Przedmieściu w Warszawie od 1663 r.; Towarzystwo Dobroczynności, „Res Sacra Miser” otrzymało go w 1818 r.

23 Część zabudowań kolegium pijarskiego w Górze Kalwarii, ufundowanego w 1675 r. przez bpa Stefana Wierzbowskiego, pijarzy sprzedali na koszary w 1819 r.

Małgorzata KOŚKA
Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

Hereditas Monasteriorum
vol. 3, 2013, s. 355–364

*Rys historyczny supresji niektórych Instytutów Duchownych
w Królestwie Polskim [w] r. 1819 wykonanej*

Streszczenie

Prezentowany dokument zawiera omówienie okoliczności i przebiegu kasaty klasztorów przeprowadzonej w 1819 r., opracowane na życzenie cesarza Mikołaja I w 1827 r. Panującego interesowało, kto był pomysłodawcą supresji, jakie były plany z nią związane, kto i kiedy dyskutował nad projektem i w jakim stopniu zrealizowano zapadłe wówczas postanowienia.

Opracowanie informacji, co może dziwić, zlecono Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, a nie zarządzającej w tym czasie majątkiem skasowanych klasztorów Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Autor *Rysu historycznego* Paweł Głuszyński przygotował zwięzłą historię supresji, do której zostały dołączone (niezachowane w aktach) kopie najważniejszych dokumentów ilustrujących jej przebieg.

W tekście zwraca uwagę podkreślenie ważnej roli Stolicy Apostolskiej przy kolejnych etapach prac nad dekretem supresyjnym, a później nad przebiegiem jego wykonania.

Dokument pochodzi z akt zespołu *Komisja Rządowa Przychodów i Skarbu*, nr 1304, k. 112–118v, przechowywanego w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie.

Słowa kluczowe

rys historyczny, kasata, klasztor, Królestwo Polskie, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, źródło, edycja

Małgorzata KOŚKA
Central Archives of Historical Records in Warsaw

Hereditas Monasteriorum
vol. 3, 2013, p. 355–364

*Historical outline of the suppression of certain Religious Institutes
in the Kingdom of Poland carried out [in] 1819*

Summary

The present document contains a discussion of the circumstances and the course of the 1819 dissolution of monasteries, drawn up by tsar Nicholas I's order of 1827. The ruler wanted to find out who had been the originator of the suppression, what plans it involved, who and how debated the project, and to what degree the decisions made at that time were subsequently effectuated.

It was the Government(al) Commission of Income and Treasury –which may come as a surprise– that was appointed to prepare the study, rather than the Government(al) Commission of Foreign Denominations and Public Enlightenment, responsible for the administration of the property of suppressed monasteries. The author of *Historical outline*, Paweł Głuszyński, elaborated a brief history of the dissolution process, which was supplemented with copies of the most important records (nonextant in the documentation) illustrating its course.

It is noteworthy that the outline emphasises the significant role of the Holy See in the subsequent stages of work on the suppression decree, and later on the course of its execution.

The document is located in the fond *Komisja Rządowa Przychodów i Skarbu*, no. 1304, f. 112-118v, kept at the Central Archives of Historical Records in Warsaw.

Keywords

historical outline, dissolution, monastery, Kingdom of Poland, Central Archives of Historical Records in Warsaw, source, edition